

Natura, uman e societad

chapitels introductivs

CDEP-T

Conferenza dals directurs
chantunals da l'educaziun publica
da la Svizra tudestga

Impressum

Editura:	Departement d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient dal Grischun
Tar quest document:	Plan d'instrucziun 21 Ediziun dals 15-03-2016
Maletg da la cuverta:	luxiangjian4711/iStock/Thinkstock
Copyright:	Il dretg d'auturas e d'auturs ed ulteriurs dretgs da questa pagina d'internet ha la CDEP-T. Cun chargiar giu cuntegns (texts, maletgs, datotecas) da questa pagina d'internet na vegnan transferids nagins dretgs.
Internet:	gr-r.lehrplan.ch

Cuntegn

Davart il champ	2
Impurtanza e finamiras	3
Infurmaziuns didacticass	6
Infurmaziuns davart la structura ed il cuntegn	16

Davart il champ

Il champ "natira, uman e societad" (NUS) cumpiglia las quatter perspectivias tematicas "natira e tecnica" (NT), "economia, lavur e tegnaichasa" (ELT), "spazis, temps e societads" (STS) ed "etica, religiuns e cuminanza" (ERC). En il 1. e 2. ciclus èn las differentas perspectivias tematicas unidas en in champ. Cun "natira, uman e societad" vegnan perquai designads tant tut il champ dal 1. fin 3. ciclus, sco era il plan d'instrucziun dal champ en il 1. e 2. ciclus. En il 3. ciclus vegnan las quatter perspectivias preschentadas en ils roms, mintgamai cun lur direcziuns specificas. En ils chapitels introductivs vegnan mintgamai preschentadas l'emprim explicaziuns che valan per tut il champ NUS e sur tut ils trais ciclus. En la segunda part dal chapitel vegnan alura dadas infurmaziuns davart las quatter perspectivias tematicas NT, ELT, STS ed ERC.

Illustraziun 1: Survista dal champ Natira, uman e societad

1. ciclus	2. ciclus	3. ciclus
Scolina e 1./2. cl. stgalim primar	3. – 6. cl. stgalim primar	1. – 3. cl. stgalim secundar I

Natira, uman e societad (1./2. ciclus)
Natira e tecnica (fisica, chemia, biologia)
Economia, lavur e tegnaichasa (cun economia da chasa)
Spazis, temps e societads (geografia ed istorgia)
Etica, religiuns, cuminanza (cun dumondas da la vita)

Impurtanza e finamiras

Occupaziun cun il mund

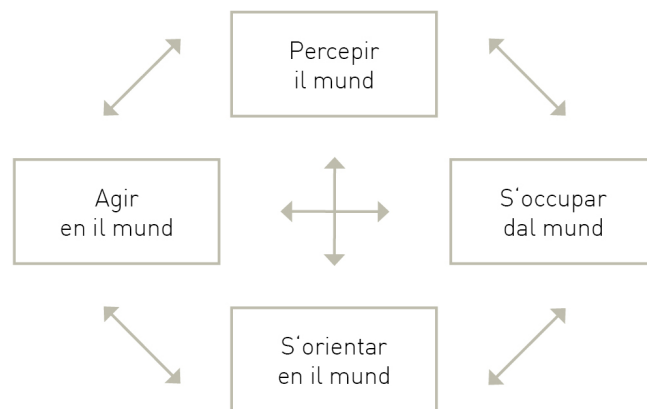
En il center da "natira, uman e societad" stat l'occupaziun da las scolaras e dals scolars cun il mund. Per pudair s'orientar en il mund, al pudair chapir, al concepir activamain e pudair agir en el cun responsabladad, s'acquistan ed approfundeschan els ina savida fundamentala ed abilitads generalas. Els amplifitgeschan lur experientschas e sviluppan novs interess.

Las scolaras ed ils scolars emprendan da s'occupar - or da differentas perspectives - da fenomens natirals, differentas modas da viver, progress socials e culturalas multifars. Els sviluppan in'atgna moda da vesair il mund, emprendan a dumagnar sfidas futuras sco era a profitar a moda persistente d'experientschas ed a duvrar strategias e resursas sco era a responsar lur agir. Ils puncts da partenza per l'emprender furman ideas, visiuns ed enconuschientschas gia existentas dal mund, ma era las experientschas dal mund che las scolaras ed ils scolars han fatg fin ussa. L'emprender en scola vegn collià cun experientschas d'ordaifer la scola.

Quatter aspects d'agir per sviluppar cumpetenzas

Sche uffants e giuvenils vegnan en contact cun il mund e s'occupan dad el, percepeschan els novs fenomens, novas chaussas e novas situaziuns. Els fan lur reflexiuns ed integreschan quellas en lur visiuns ed ideas dal mund. Uschia amplifitgeschan els lur orientaziun dal mund e cuntanschan in'abilitad d'agir. Tut quai pretenda savida ed abilitads, experientschas ed interess e capita en in process, en il qual èn colliads ils quatter aspects d'agir che substitueschan permanentamain l'in l'auter (illustraziun 2).

Illustraziun 2: Activitads da scolaras e scolars en il contact ed occupaziun cun il mund

Percepir il mund

Las scolaras ed ils scolars percepeschan quai ch'als circumdescha e tge effect che objects han sin els. Els expriman atgnas percepziuns, visiuns, ideas ed experientschas e sviluppan en quest connex mirveglias ed interess per il mund.

S'occupar dal mund

Las scolaras ed ils scolars s'occupan da situaziuns e fenomens socials, culturalas e natirals. Els tschentan dumondas, fan retschertgas ed exploreschan il mund or da differentas perspectives. Uschia amplifitgeschan els pass per pass lur enconuschientschas e lur experientschas.

S'orientar en il mund

Las scolaras ed ils scolars stgaffeschon connexs tranter fenomens, chaussas e situaziuns sco era impressiuns ed enconuschientschas. Els analyseschan e giuditgeschan situaziuns actualas e passadas e reflecteschon davart quellas. En quest connex structureschan ed appropundeschan els lur enconuschientschas e sviluppan concepts che sa refereschon a la chaussa. Lur orientaziun en il mund s'augmenta pass per pass e vegn drizzada sin sfidas actualas e futuras.

Agir en il mund

Las scolaras ed ils scolars prendan decisiuns ed ageschan a moda reflectada. Els realiseschan enconuschientschas a moda creativa e constructiva, concepeschan activamain lur conturns e surpiglian cunresponsabladad per sasezs, per la cuminanza e per la societad. En quest connex vegnan promovidas era l'indipendenza, l'abilitad da manar in dialog e la collavuraziun areguard in agir en il mund a moda cumpetenta ed orientada al futur.

Perspectivas tematicas sin il mund

Fenomens, situaziuns e chaussas natirals e culturalas, economicas, socialas ed istoricas stattan en il center dal champ "natira, uman e societad", en spezial era las interacziuns tranter ils umans e lur ambient natiral e social. Quests fenomens, questas situaziuns e chaussas pon vegnir contempladas e rendidas accessiblas or da differentas perspectivas tematicas e cun differentas modas e metodos d'access. En il champ "natira, uman e societad" vegnan questas differentas perspectivas tematicas unidas a quatter perspectivas. Entant che - en il 1. e 2. ciclus - tut las quatter perspectivas furman ensemen il champ "natira, uman e societad" ed entant ch'i vegn partì d'ina moda d'access per gronda part integranta, vegn preschentada en il 3. ciclus mintgina da questas quatter perspectivas en in agen champ. En quai che suonda vegnan descrittas questas quatter perspectivas tematicas.

Natira e tecnica

En la perspectiva "natira e tecnica" perscruteschan las scolaras ed ils scolars la natira viva e morta cun ses funcziunaments e cun sias reglas. En quest connex s'acquistan els tant cumpetenzas fisicalas, chemicas e biologicas sco era cumpetenzas generalas da las ciencias natirals e da la tecnica. Grazia a l'instrucziun en las ciencias natirals duain fenomens dal mintgadi e da la tecnica vegnir chapids meglier ed atgnas experientschas cun l'ambient pon vegnir decleradas. Cun s'occupar da fenomens e d'objects technics emprendan ils uffants e giuvenils ultra da quai modas d'agir tipicas: els observan, descrivan, dumondan, supponan, mesiran, examineschan, experimenteschon, construeschan e concludan. En quest connex èn impurtants tant l'inscunter direct cun ils fenomens e la decleraziun dals fenomens sco era l'utilisaziun da las enconuschientschas da las ciencias natirals per applicaziuns technicas. Questa colliaziun da las ciencias natirals e da la tecnica furma la basa per ina chapientscha da la tecnica amplifitgbla.

Economia, lavur e tegnairechasa

En la perspectiva "economia, lavur e tegnairechasa" sviluppan las scolaras ed ils scolars cumpetenzas per concepir il mund da viver ed in'orientaziun professiunala e sociala. Latiers tutgi ch'els s'occupian da dumondas da la garanzia da l'existenza, dal consum, da la produziun e da la distribuziun da rauba sco era da l'agir en manaschis tenor principals d'interpresa. Las scolaras ed ils scolars sa fatschentan cun cundiziuns generalas, cun situaziuns e cun decisiuns en tegnairechasa, en munds da lavur e da professiun sco era cun dumondas davart la sanadad ed il nutriment e s'elavuran cumpetenzas en la preparaziun da mangiativa.

Partind da las atgnas experientschas perscruteschan els pliras perspectivas dals fats da l'economia, da la lavur e dal tegnairechasa. Las scolaras ed ils scolars fan ponderaziuns davart valurs e davart conflicts d'interess e motiveschan decisiuns a moda pli e pli differenziada ed independenta. En quest connex s'acquistan els las cumpetenzas per concepir activamain e cun responsabladad in mund actual e futur per tuts.

Spazis, temps e societads

En la perspectiva "spazis, temps e societads" sviluppan ed amplifitgeschan las scolaras ed ils scolars lur competenzas concernent temas territorials, istorics, socials e politics. Els sa rendan conscients davart lur visiuns ed ideas pertutgant il spazis ed il temp, emprendan d'enconuscher novas modas da vesair il mund, chattan ed elavuran infurmaziuns correspudentas. Las scolaras ed ils scolars s'occupan da connexs e da relaziuns tranter fatgs natirals ed activitads socialas da differentas regiuns dal mund. Uschia pon els s'orientar territorialmain e tematicamain en il mund.

En l'occupaziun cun il temp social, la durada e la midada, il svilup d'umans e da societads emprendan ils uffants e giuvenils la differenza tranter l'istorgia e las istorgias e vegnan a savair che nus reconstruin chaussas passadas adina or dal temp preschent per survegnir l'orientaziun per il futur. Questa furmaziun dal senn capita en las dimensiuns pussanza, economia e cultura e cumpiglia perquai individuis e societads sco talas.

En questa moda emprendan ils uffants e giuvenils da s'orientar en il spazis, il temp, la societad e la relaziun d'umans cun lur ambient natiral e structurà. Els survegnan las competenzas da cooperar tar la concepziun ed il mantegniment da las basas da viver territorialas, d'agir en il temp preschent e da far ponderaziuns davart il futur sco era davart in svilup persistent sin plaun local, regional e global.

Etica, religiuns, cuminanza

En la perspectiva "etica, religiuns, cuminanza" sviluppan las scolaras ed ils scolars competenzas per viver ensemen cun differentas culturas, religiuns, ideologias e tenutas envers valurs. En ina societad pluralistica e democratica vali da chattar in'atgna identitad, esser tolerant e contribuir ad ina convivenza caracterisada da respect. Per quai fan las scolaras ed ils scolars ponderaziuns davart experientschas fundamentalas umanas e survegnan ina chapientscha per valurs e per princips etics. Els inscuntran tradiziuns ed ideas religiusas ed emprendan d'ir enturn cun respect e plain atgna confidenza cun diversas ideologias ed il patrimoni cultural. Quai gida a tolerar e renconuscher modas da viver religiusas e secularas e contribuescha uschia a la libertad da cretta e da conscienza che vala en ina societad democratica. En quest connex sa tracti d'ina instrucziun sur da religiuns e betg d'ina instrucziun en ina religiun. Quai è chausa dals geniturs sco era da las baselgias e las cuminanzas religiusas.

Las scolaras ed ils scolars emprovan pussaivladads per concepir la convivenza e dumagnar sfidas socialas e vegnan encuraschads da concepir independentamain lur vita e surpigliar responsabladad per la participaziun a la communitad.

Infurmaziuns didacticass

Las infurmaziuns didacticass qua sutvart per concepir l'instrucziun valan per tut il champ "natira, uman e societad" (NUS) sur tut ils trais ciclus. Alura vegnan inditgadas infurmaziuns complementaras ed explicitas davart las quatter perspectivass tematicass. Quellas valan era per tut ils trais ciclus.

Concepir l'instrucziun

Experientschas e presavida sco puncts da partenza

Uffants e giuvenils vesan sasezs e lur conturns en ina moda multifara e differenta. Els portan en l'instrucziun experientschas multifaras, atgnas ideas e concepts subjectivs. Las personas d'instrucziun resguardan ed integreschan las experientschas e la savida preliminar da las scolaras e dals scolaras cun planisar e dar l'instrucziun. L'instrucziun s'orientescha vi da temas e cuntegns didactics, als quals las scolaras ed ils scolaras han in access u survegnan in access (connex cun il mintgadi, actualitads, pluriperspectivads) e ch'èn impurtants per il futur da las scolaras e dals scolaras e da la societad.

Creaziun da noziuns, approfondaziun ed ulteriur svilup da cumpetenzas

En il champ NUS approfundeschan, differenzieschan e midan las scolaras ed ils scolaras lur visiuns e lur concepts dal mund. Novas enconuschientschas vegnan acquistadas e novas noziuns vegnan stgaffidas e consolidadas. En l'instrucziun vegnan las scolaras ed ils scolaras rendids abels d'amplifitgar e d'approfondar lur savida e lur abilitads a moda pli e pli autonoma. L'acquist da cumpetenzas sco svilup da visiuns e concepts davart il mund vegn fatg a moda activa e sco barat en diversass furmas. Dialogs tranter la persona d'instrucziun e las scolaras ed ils scolaras ed il sustegn entras la persona d'instrucziun giogan ina rolla centrala en quest connex. En la lavur d'emprender vegnan las scolaras ed ils scolaras en contact ed experimenteschan cun differentass modass da pensar, lavurar ed agir. Scuntradas autenticass cun cuntegns signifitgants dal rom pussibileschan ad els da far experientschas ed chapir connexs.

Cumpetenzas linguisticas e furmaziun dal vocabulari

Ideas e concepts davart fenomens, chaussas e situaziuns dal mund sa sviluppan entras la lingua e la creaziun da noziuns. Tras la lingua exprimn nus nossas impressiuns, noss maletgs interns, nossas experientschas, aspectativas e tenutas, ans barattain e communitgain in cun l'auter. L'occupaziun da l'uman cun il mund capita tras la lingua. Las noziuns èn ils elements constitutivs da la savida che ston vegnir acquistads, ponderads e consolidads. La scuntrada directa cun objects e personas facilitescha en quest connex il process da furmar la lingua. En l'instrucziun duain las scolaras ed ils scolaras survegnir l'ocasiun d'exprimer en ina moda linguisticamain precisa observaziuns e patratgs e da communitgar quai ad auters. Cumpetenzas da la lingua e dal vocabulari sa sviluppan tar ils uffants dal concret a l'abstract. (Guardar era *Basas*, chapitel *Chapientscha da l'emprender e da l'instrucziun*.)

Ambients d'emprender

Ambients d'emprender cun in cuntegn attractiv ed in'organisaziun metodicamain ponderada porschan l'ocasiun per:

- explorar e sa fatschentar cun chaussas, situaziuns e process da noss conturns e da noss ambient natiral, cultural e social ed entrar en quest connex en in contact direct cun umans (er ordaifer la scola);
- sclerir atgnas dumondas e dumondas tschentadas sco era patratgar sur da fenomens e fatgs da noss ambient natiral e social;
- s'occupar da dumondas e chaussas a moda perscrutativ-scuvrinta sco era observar era sur in temp pli lung andaments e midadas;
- persequitar chaussas en ina moda pli e pli independenta e cooperativa, planisar e preschentar projects;
- sviluppar, concepir e realisar ideas e perspectivass per sa participar sez a la furmaziun da noss ambient.

Lezias e pensums

Lezias e pensums pretensius che activeschan la cogniziun èn chaschuns d'emprender impurtantas e resguardan las quatter activitads ch'èn specificas per il champ NUS: las scolaras ed ils scolars vegnan intimads da percepir la diversitad dal mund, da perscrutar fenomens, chaussas e situaziuns signifitgantas, da s'orientar en il mund e d'agir en el a moda cumpetenta e cun responsablidad. Bunas lezias d'emprender pussibiliteschan en quest connex da s'occupar a moda pli profunda da cuntegns dal champ specific. La persuna d'instrucziun tscherna - tut tenor la finamira - ina moda d'access integranta u tematica. Lezias e pensums d'emprender productivs:

- lavuran cun ina dumonda che ha in connex actual cun il mund da viver u cun in'occupaziun cun ina chaussa interessanta;
- pussibiliteschan in emprender activ e scuvrint;
- laschan piazza per cundecisiuns e per dar in'atgna direcziun als cuntegns ed a las vias d'emprender;
- intimeschan las scolaras ed ils scolars da fixar e da documentar lur enconuschientschas en differentas furmas, da las raqintar sez e da las declerar;
- animeschan da prender posiziun, da giuditgar u d'agir;
- pussibiliteschan da far ponderaziuns e reflexiuns davart il mund u l'emprender;
- promovon da sviluppar sez, da furmar e da collavurar tar projects.

Documentaziun da process d'emprender

Per approfondar e per consolidar cuntegns d'instrucziun ston las scolaras ed ils scolars fixar ils resultats da lur process d'emprender. Per quest intent cumpileschan els infurmaziuns ed enconuschientschas rimnadas. Documentaziuns rendan conscient e visibel process d'emprender. Ils elements d'ina documentaziun pon esser:

- ideas e visiuns persunalas davart temas, rapports davart experientschas;
- resultats d'exploraziuns, d'experiments, da serias d'observaziuns, d'intervistas, da discurs;
- rundas da barat en la classa;
- texts formulads independentamain ed elavurads linguisticamain cun illustraziuns davart temas;
- schurnal d'emprender, experientschas concernent il lavurar independentamain u il collavurar;
- funtaunas ed infurmaziuns elavuradas, fegls da lavur e documents davart temas.

Giuditgar

Il giuditgar process d'emprender e resultats d'emprender sa referescha a las cumpetenzas ch'èn fixadas en il plan d'instrucziun.

En quest connex po la persuna d'instrucziun sa basar sin las suandantas funtaunas d'infurmaziun. Quellas vegnan tschernidas, adattadas ed applitgadas da la persuna d'instrucziun tut tenor la situaziun d'emprender e la finamira da giudicament:

- observaziuns e protocols correspundents da la persunas d'instrucziun;
- documentaziuns da process da las scolaras e dals scolars (p.ex. schurnal d'emprender, diaris da retschertga e da perscrutaziun, carnets d'experimentar);
- discurs davart la situaziun actuala e retrospectivas suenter projects d'instrucziun, exploraziuns, lavurs independents davart dumondas e temas;
- lezias e pensums da test (lezias e pensums d'applicaziun tar temas e cuntegns);
- cumpilaziun da resultats da lezias e pensums d'experimentar e d'explorar (p.ex. protocol, skizza, seria da maletgs commentada);
- resultats da sequenzas da preschentaziun e da barat;
- resultats da projects u d'interrogaziuns;
- documentaziuns da singulas scolaras u da singuls scolars ubain da gruppas davart temas prescrits u tschernids sez;

- documentaziun dal progress d'emprender;
- portfolios cun documents fixads e resultats da differentas occurrenzas d'emprender u cun in tema central.

(Guardar era *Basas*, chapitel *Chapientscha da l'emprender e da l'instrucziun*.)

Accents pertutgant cumpetenzas transversalas

L'ulteriur svilup da las cumpetenzas transversalas vegn promovì a moda integrada e cumplessiva. En l'inscunter da las scolaras e dals scolars cun il mund vegnan adina resguardadas e promovidas las cumpetenzas persunalas, socialas e metodicas. Scuntradas cun il mund succedan tant en in rom individual sco era dialogic entras barattar, cumparegliar, reflectar, ponderar, sviluppar cuminaivlamain sco era collavurar tar la realisaziun da projects. Tut quai serve a promover

- l'autonomia e l'indipendenza en l'occupaziun cun ed en l'orientaziun en il mund, tar l'elavuraziun da dumondas e da lezias e da pensums, tar la planisaziun e tar la realisaziun d'agens projects;
- il giudicament e l'ulteriur svilup d'agens interess e da pussaivladads;
- il svilup da l'abiltad da stabilir relaziuns, da cooperar e da schliar conflicts sco era dad ir enturn cun la diversitad sociala;
- l'expressiun linguistica;
- enconuascher e tractar cun infurmaziuns;
- sviluppar strategias d'emprender e planisar e realisar plans e cooperar en projects da la classa e da la scola.

(Guardar era *Basas*, chapitel *Cumpetenzas transversalas*.)

Infurmaziuns davart il 1. ciclus

Uffants da 4 fin 8 onns fan en il mintgadi experientschas multifaras cun fenomens en il mund e sviluppan ina gronda savida specifica en temas ch'als interesseschan ed en ils quals els dastgan s'aprofundar tras il giu e tenor atgnas ideas. Là sviluppan els enconuschientschas da detagl sorprendentas, prestaziuns d'abstracziun e cumpetenzas multifaras. Perquai èsi impurtant da planisar en il 1. ciclus il giugar, l'emprender ed il lavurar tegnend era quint dals interess dals uffants. Las purschidas da giu sa refereschon a secturs da cumpetenza dal champ "natira, uman e societad" ed èn concepidas uschia ch'ellas favuriseschan l'atgna activitad e l'emprender tras il giu en il dialog. D'impurtanza èn era il metter a disposiziun spazis da giu favurisants, purschidas da giugarets, temps e periodas correspudentas e la concepziun attractiva dals spazis interiurs ed exteriurs. Cun in accompagnament professiunal da giu sustegna la persuna d'instrucziun il svilup da l'abiltad da giugar, uschia che - sche pussaivel - tut ils uffants pon trair a niz cumplainamain las furmas da giu complexas per lur emprender. (Guardar era *Basas*, chapitel *Puncts centrals dal 1. ciclus*.)

Infurmaziuns davart l'instrucziun da l'educaziun sexuala

L'instrucziun da l'educaziun sexuala vegn adattada al stadi da svilup da las scolaras e dals scolars. La concepziun d'ina instrucziun cun elements da l'educaziun sexuala pretenda da las persunas d'instrucziun in tschert tact pedagogic. La responsabladad per l'educaziun sexuala è en emprima lingia chausa dals geniturs e da las persunas cun la pussanza dals geniturs. Perquai vegni recumandà d'orientar tals davart las finamiras e davart ils cuntegns da l'instrucziun.

Instrucziun interdisciplinara

L'instrucziun interdisciplinara porscha la pussaivladad da surpassar ils cunfins dals singuls roms e da tractar temas or da differentas perspectives. Pir uschia sa mussan la complexitad ed ils connexs da fenomens e da situaziuns. Renviements ad auters roms furneschon mintgamai infurmaziuns per l'instrucziun interdisciplinara. Cunvegnas correspudentas e la collavuraziun cun persunas d'instrucziun d'auters roms (entaifer il champ "natira, uman e societad" ed era cun auters roms) gidan ad enritgir ed ad approfundar l'instrucziun.

Furmaziun per in svilup persistent

Ils temas interdisciplinars sut l'idea directiva dal svilup persistent èn francads per gronda part en las cumpetenzas ed en ils stgalims da cumpetenza dal champ "natira, uman e societad" e marcads cun renviements.

Questas cumpetenzas e quests stgalims da cumpetenza èn spezialmain adattads per in'instrucziun interdisciplinara sut l'idea directiva dal svilup persistent. La coordinaziun da las contribuziuns dals differents roms e las cunvegns tranter las persunas d'instrucziun ch'èn mintgamai responsablas han in effect favuraivel per il success da l'emprer da las scolaras e dals scolars en il sector dal svilup persistent. (Guardar era *Basas*, chapitel *Furmaziun per in svilup persistent*.)

Lieus d'emprer ordaifer la scola

La cumbinaziun da l'emprer entaifer ed ordaifer la scola è d'ina impurtanza centrala. Perquai che bleras chaussas pon vegnir chattadas e percepidas mo ordaifer la scola, èsi impurtant da porscher en l'instrucziun chaschuns d'emprer ordaifer la scola e d'integrar en l'instrucziun las differentas experienschas che las scolaras ed ils scolars fan cun lur ambient.

Lieus d'emprer ordaifer la scola èn caracterisads dal fatg che exploraziuns ed inscuters directs vegnan pussibilitads. Quests inscuters vegnan iniziads ed accompagnads da la persuna d'instrucziun. En quest connex stattan en il center l'explorar, il perscrutar e l'ir enturn cun il problem sco modas per s'occupar da la tematica. Lieus d'emprer ordaifer la scola èn lieus che vegnan visitads spezialmain per l'emprer. Latiers tutgan:

- lieus en la natira e quasi-natirals (p.ex. en il gaud, ad auas currentas, sin in prà, vi d'in puz; ierts botanics e zoologics, observatoris astronomicss), en ina cuntrada caracterisada da la cultura (p.ex. ers, vignas, lieus archeologicss) u en l'ambient construì (p.ex. en la citad, tar edificis istoricss, en baselgias);
- manaschis, stabiliments, lieus da lavur che vegnan tgirads da persunas dal fatg (p.ex. selviculturas e selviculturs, guardiaselvaschinas, mastergnantas e mastergnants, furnituras e furniturs da servetschss) rendids accessibels da talas (p.ex. lavuratoris, manaschis u stabiliments per il traffic);
- lieus da scuntrada e situaziuns cun umans ordaifer la scola che pussibiliteschan l'access al mund dal mintgadi ed a noss ambient (p.ex. cun umans pli vegls, cun cuminanzas religiusas);
- instituziuns cun ina direenziun specificamain didactica u cun purschidas da la pedagogia da museum (p.ex. museums, exposiziuns, sendas instructivas, manaschis da produenziun).

Infrastructura, materialias, apparats ed instruments

Localitads ed installaziuns spezialas, spezialmain per far experiments en il rom dal champ "natira e tecnica" sco era per examinar, elavurar e preparar mangiativas en il rom dal champ "economia, lavur e tegnairchasa" pussibiliteschan da far experienschas directas e da sviluppar cumpetenzas praticas.

Materialias, apparats ed instruments per la lavur pratica sco era materials illustrativs (p.ex. globus, chartas geograficas da paraid, objects exemplaricss d'epocas da pli baud, preparats) sustegnan l'emprer autentic e chapibel che sa referescha al mund da viver e che s'orientescha a l'acziun.

Medias en l'instrucziun

Tar blers fenomens n'èsi betg pussaivel dals contemplar directamain u els na pon betg vegnir purtads en scola. L'acquist da cumpetenzas da las scolaras e dals scolars vegn perquai sustegnì cun medias adattadas (p.ex. meds d'instrucziun, maletgs, cudeschss, chartas, internet, films, models). Uschia daventa l'instrucziun pli illustrativa e pli concreta. Las scolaras ed ils scolars s'acquistan latiers era enconuschientschass da las medias e da la funcziun da differents apparats ed instruments sco era dals svilupps tecnicss. Las scolaras ed ils scolars han l'ocasiun d'emprer - en ina moda orientada a la chaussa e reala - abilitads ed enconuschientschass en l'applicaziun da las medias. Latiers tutgan per exempel la schelta sco era l'utilisaziun da medias, da mediatecas e da bancas da datas. La lavur cun medias vegn ponderada periodicamain. En spezial l'occupaziun cun situaziuns virtualas vegn exercità, discutà e ponderà. (Guardar era il plan d'instrucziun dal modul *Medias ed informatica*.)

Infurmaziuns didacticass davart natira e tecnica

En l'instrucziun da las ciencias natirallas duain las scolaras ed ils scolaras sezs applitgar las ciencias natirallas cun observar precisamain, cun tschentar dumondas e cun perscrutar sezs fenomens. Da quai fa part il rimnar datas (experimentalas) gist tuttina sco la comunicaziun e l'interpretaziun da process e resultat u la reflexiun da quai ch'è caracteristic per las ciencias natirallas.

Fisica
chemia
biologia

Cumpetenzas fisicalas vegnan stgaffidas cun s'occupar d'andaments oravant tut da la natira morta e da sia descripziun (matematica). La cumbinaziun d'experiment e da la furmaziun teoretica da model gioga en quest connex ina rolla centrala. Tar il svilup da cumpetenzas chemicas stattan en il center l'examinaziun e la descripziun da substanzas e da midadas da substanzas sco era la decleraziun da quai cun agid da models. L'instrucziun en quest sector duai pia gidar essenzialmain a chapir regularitads en connex cun la materia. Cumpetenzas biologicas vegnan stgaffidas cun s'occupar da fenomens centrals da la natira viva. Tras l'inscunter personal e direct duain vegnir approfondads ils lioms emeziunals cun quai ch'è animà ed ils principis fundamentals da sistems animads duain vegnir explitgads a moda chapiblada, e quai da la singula cella fin al sistem ecologic.

Modas da lavurar cun las ciencias natirallas

L'emprender da las modas da lavurar tenor ils principis da las ciencias natirallas è d'impurtanza centrala per sviluppar las cumpetenzas, perquai che cumpetenzas en las ciencias natirallas na pon betg vegnir acquistadas sulettamain sin basa d'ina intermediaziun teoretica e d'ina recepciun passiva. Questas modas da lavurar ston vegnir exercitadas cuntinuadamain ed approfondadas pass per pass. En quest connex vegn il process d'emprender sustegnì da cundiziuns generalas adattadas (p.ex. infrastruttura e grondezzas da las gruppas). Er sch'il svilup da las cumpetenzas metodicas è per part lià fermamain vi dal cuntegn respectiv, vegn il svilup general realisà cuntinuadamain sur tut ils ciclus e cuntegns. L'emprim vegnan las scolaras ed ils scolaras oravant tut ad explorar (lavurar a moda ludica vi da la soluziun d'in problem), alura ad elavurar (far experiments tenor in'instrucziun) ed a perscrutar fenomens da la natira viva e morta, per far alura tut ils pass ch'èn necessaris per l'experimentar (tschentar dumondas, formular ipotesas, planisar, realisar ed evaluar l'examinaziun u l'experiment, trair conclusiuns, preschentar e reflectar davart ils resultats). Tgenin da quests pass dal lavurar tenor principis da las ciencias natirallas ch'è mintgamai adequat, dependa da las experientschas e da las cumpetenzas che las scolaras ed ils scolaras han gia en il tema respectiv. Pervia da l'augment da las cumpetenzas da las scolaras e dals scolaras daventa era la moda da segirar ils resultats adina pli pretensiusa e maina dal simpel descriver d'experientschas e d'observaziuns en ina lingua dal mintgadi fin al prender posiziun a moda adequata davart ipotesas formuladas e fin a la deducziun da regularitads.

La natira da las ciencias natirallas

L'occupaziun cun la natira da las ciencias natirallas (nature of science) duai qualifitgar las scolaras ed ils scolaras da reflectar a moda critica davart il mund e sias regularitads e da perscrutar quai. En quest connex sa tracti per exempel da las dumondas tge che caracterisescha las ciencias natirallas e la savida che resulta dad ellas, co che enconuschientschas vegnan acquistadas, co ch'ils roms da las ciencias natirallas èn sa sviluppads u tge impurtanza per la societad che tutga a las ciencias natirallas. L'occupaziun cun questas dumondas vegn incitada a differenta moda:

- cun in access implicit che vegn realisà cun applitgar metodas da las ciencias natirallas,
- cun in access istoric mettend en in context istoric ed explitgond las enconuschientschas acquistadas tras las ciencias natirallas,
- cun in access explicit ch'è caracterisà dal fatg ch'ils process da l'acquisiziun d'enconuschientschas vegnan discutads e ponderads.

Emprimas avischinaziuns a l'occupaziun cun la natira da las ciencias natirallas

vegnan fatgas en ils emprims dus ciclus (p.ex. cun tematisar explicitamain la differenza tranter in'observaziun ed ina conclusiun) e vegnan amplifitgadas en il 3. ciclus ad ina chapientscha pli profunda, sin basa da la quala ils giuvenils vegnan qualifitgads d'argumentar a moda objectiva.

Infurmaziuns didacticass davart economia, lavur e tegnairchasa

L'occupaziun cun la perspectiva "economia, lavur e tegnairchasa" è colliada stretgamain cun il mund da viver da las scolaras e dals scolars. Las scolaras ed ils scolars consumeschan, fan cumpras, dovran servetschs, inscuntran umans en lur munds da lavur ed emprendan d'enconuscher furmas da la convivenza en scola, temp liber e famiglia. Partind da questas experientschas sviluppan els visiuns davart dumondas fundamentalas che pertutgan il mund da viver e l'economia e s'elavuran uschia in'orientaziun per las atgnas finamiras, pussaivladads e modas da pensar e d'agir. Igl è savens mo pussaivel da s'occupar da dumondas centralas da questa perspectiva en ina moda che ha in effect per la furmaziun cun endentiar stretgamain ils trais secturs economia, lavur e tegnairchasa. Inscunters originals cun umans en ils munds da producziun e da lavur u interrogaziuns d'umans davart il consum e commerzi èn exempels per situaziuns d'emprender autenticas che dattan a las scolaras ed als scolars invista da dumondas fundamentalas, connexs e princips da la perspectiva, e quai senza pudair differenziar adina strictamain tranter concepts da l'economia, dal mund da lavur u dal tegnairchasa.

Economia	Per sviluppar cumpetenzas economicas sa tracti l'emprim ina giada dal fatg da percepir dumondas e fatgs economic sco tals e d'als differenziar d'auters access (p.ex. d'access tecnicos, istorics u socials). Sa basond sin quai s'occupan las scolaras ed ils scolars da cumpetenzas economicas fundamentalas e perscruteschan connexs e libertads da concepziun en connex cun decisiuns economicas. Per perscrutar independentamain ed objectivamain ils cuntegns gidan access orientads al problem, projects, retschertgas, cas concrets, gieus da rolla, exploraziuns ordaifer la scola, lavuratori per il futur ed access sur models e simulaziuns.
Lavur	Differenziar las activitads dals umans durant la lavur e la nunlavur (temp liber) è ina convenziun pli nova. Las scolaras ed ils scolars s'occupan da la midada da la noziun da la lavur, da dumondas davart l'intent, la valor da la lavur e sia impurtanza per ils umans, da dumondas davart la repartiziun da la lavur e la perdita da la lavur pajada, da furmas da la partiziun da la lavur e da las consequenzas tecnologicas en ils munds da lavur. Els exploreschan differents munds da lavur, interrogheschan umans davart lur activitads professiunalas e documenteschan e pondereschan ils resultats. Cun s'occupar da quests cuntegns s'acquistan las scolaras ed ils scolars cumpetenzas ch'als gidan da percepir lur preferenzas, abilitads ed inschigns e far emprimas ponderaziuns davart l'atgna carriera professiunala.
Tegnairchasa	En tegnairchasa organiseschan e concepeschan umans lur mintgadi e segireschan a lunga vista il basegn da resursas. Las scolaras ed ils scolars s'occupan da differentas furmas da tegnairchasa e d'organisaziuns dal mintgadi ed emprendan ad enconuscher connexs economic e politics che influenzeschan la situaziun en tegnairchasa. Els percepeschan libertads d'agir ed exigenzas ch'èn ina part integrala d'ina moda da viver independenta. Cun s'occupar da situaziuns concretas e da dumondas dal mintgadi exerciteschan las scolaras ed ils scolars la tschertga da decisiuns reflectadas, soluziuns da problems e modas d'agir.
Emprender economic	Gia las scolaras ed ils scolars dal stgalim prescolar han visiuns economicas davart basegns, barat, proprietad, lavur ed ina repartiziun gista da bains. In pensar ed agir economic vul dir d'optimar process ed accziuns e da duvrar a moda effizienta e persistenta resursas stgarsas. Connexs cun l'etica, cun las scienzas natiralas e socialas giogan ina rolla centrala cun giuditgar situaziuns economicas. Ils cuntegns e las accziuns tematisads en l'instrucziun èn realistic e pratics ed han connexs

directs cun il mund da viver da las scholaras e dals scolars. L'occupaziun cun tals als gida a s'orientar en in mund caracterisà pli fitg da l'economia, a gidar al concepir ed a motivar decisiuns.

L'emprender orientà a l'acziun

En il center stattan unitads d'instrucziun ch'èn concepidas per l'acziun e che cuntengnan planisaziun, realisaziun e reflexiun. Uschia s'elavuran las scholaras ed ils scolars per exempel ina survista da las purschidas cun far exploraziuns en butias dal lieu, cun scriver si e ponderar ils resultats e cun discutir ils connexs; els retschertgan criteris per decisiuns da consum e dumondan persunas u experts davart lur experientschas, modas d'agir e motivaziuns; els fan in preventiv concret e.u.v.

Midond dal far orientà a l'acziun a la reflexiun sistematica sviluppan las scholaras ed ils scolars cumpetenzas fundamentalas d'agir che pon vegnir transferidas sin autras situaziuns da vita.

In emprender practic tar la preparaziun da mangiativa

L'agir concret è era in princip directiv en la part pratica da l'instrucziun che tracta il nutriment e nua che las scholaras ed ils scolars sviluppan cumpetenzas fundamentalas davart la preparaziun da mangiativa. Els fan l'experientscha che la preparaziun da nutriment è ina cumbinaziun da lavur manuala artisanala sco era d'in diriger e chapir reflectant e che la lavur intellectuala e manuala sa cumpletteschan uschia en l'agir concret respectivamain dependan ina da l'autra. Las scholaras ed ils scolars sa sentan sco independents ed autoefficazis perquai ch'ina tratga vegn preparada per in past cuminaivel.

En l'instrucziun ha la preparaziun da nutriment il caracter d'in project. Las scholaras ed ils scolars s'exerciteschan en il tractament da mangiativa, il leger receipts ed il preparar da tratgas ed emprendan a planisar independentamain. Els dovràn differentas variantas da la collavuraziun, pondereschan ed evalueschan lur process da lavur sco era la tratga ch'è vegnida creada uschia. Modas da proceder exploratoricamain pussibiliteschan a las scholaras ed als scolars ultra da quai da percepir a moda pli differenziada characteristics da differentas victualias u da chapir l'effect da modas da proceder tar la preparaziun.

Las scholaras ed ils scolars fan l'experientscha ch'in lavurar a moda organisada sco era l'indipendenza e l'abiltad da cooperar simplifitgeschan la preparaziun da mangiativa. Uschia s'elavuran els modas da proceder fundamentalas e structuradas da lavur che pon vegnir tratgas a niz era en il mintgadi u en il mund da lavur.

Infurmaziuns didacticass davart spazis, temps e societads

La perspectiva tematica da spazis, temps e societads focussescha tant finamiras geograficas sco era istoricas. Las remartgas didacticass vegnan formuladas a moda separada, era sch'ils dus roms han puncts cuminaivels (guardar era chapitel *Infurmaziuns davart la structura e davart il cuntegn*).

Geografia

La perspectiva geografica collia secturs da furmaziun da las ciencias natiralas e da las ciencias socialas cun l'intent da mussar, d'analisar e da metter en dumonda connexs sistemics tranter l'uman e l'ambient. Aspects da la geografia natirala vegnan perquai colliads cun aspects da la geografia umana a relaziuns tranter l'uman e l'ambient.

Uffants e giuvenils inscuntran dumondas geograficas tant en lur conturns directs sco era en medias e discussiuns respectivas en la societad. Perquai è access a l'emprender che partan d'ideas dal mintgadi e da connexs cun il mund da viver precis uschè impurtants sco l'inscunter direct cun noziuns, fatgs ed umans a lieus ordaifer la scola. Ultra da quai duai l'emprender activ-explorativ vegnir cumbinà cun l'emprender illustrativ e multimedial.

Orientaziun en il spazi

L'orientaziun en il spazi vegn chapida sco in concept cumplexiv cun quatter aspects: topografia, orientaziun en il spazi real, ir enturn cun meds d'orientaziun e

percepziuns dal spazi. Tut ils quatter aspects ston vegnir resguardads e realisads en l'instrucziun.

Per promover la savida d'orientaziun topografica èsi central da colliar caracteristicas topograficas adina cun connexs tematics. Uschia na resta la savida topografica betg vana resp. vida, mabain maina ad ina cumpetenzza d'orientaziun ch'è colliada cun savida tematica. Quai po vegnir realisà per exempel cun la charta che crescha cun las scolaras ed ils scolars.

Pervia d'ina percepziun individuala dal spazi sviluppa mintga uman autras visiuns davart spazis e fatgs. L'ir enturn cun questas visiuns, stereotips e pregiudizis differents è tant situaziun da partenza per process d'emprender sco era basa da discussiun u punct da referiment per reflectar davart l'emprender e l'emprendì.

Regiuns e pajais	La schelta da las regiuns u dals pajais respectivs è chausa da la persuna d'instrucziun. I vegn recumandà d'integrar en l'instrucziun regiuns da l'Europa e da l'America dal nord per regla avant regiuns da l'Asia, Africa u America latina. En la realisaziun da la geografia regional-tematica vegnan cumpetenzas specificas attribuidas mintgamai ad ina regiun/in pajais, uschia ch'i po vegnir lavorà vi da questas cumpetenzas tant a moda tematica sco era cun in connex regional.
Eveniments actuals	Eveniments actuals e situaziuns actualas èn impurtantas per l'instrucziun. Cun quai èn manegiadas tant dumondas ch'èn actualmain relevantas per la societad sco era actualitads dal di per exempel en cas da ristgas da la natira. Las emprimas pon vegnir integradas en l'instrucziun sistematicamain ed a moda planisada, las segundas ston vegnir tractadas, sch'ina tala situaziun capita. L'impurtanza d'actualitads dependa tant dals temas sco era dals pajais resp. regiuns.
Istorgia	Igl è la natira dals umans da s'occupar cun il passà. Els vulan per exempel savoir, co ch'els èn daventads quai ch'els èn. Da l'universum da l'istoric tschertgan els materialias da u sur dal passà e cumbineschan las infurmaziuns ad in'istorgia ch'è raschunaivla per els. Perquai che differents raquints pon vegnir creads or da las medemas funtaunas, vegn adina puspè tschentada la dumonda da la plausibladad: Tge è vair u gist? Tge è inventà u fauss? Tge è bun per mai e per nus ussa ed en l'avegnir?
Narrativitad	Istorgia nascha e daventa viva cun istorgias. Senza raquinter u laschar raquinter istorgias na datti nagin emprender istoric. La schelta da las istorgias vegn fatga sin basa da problems-clav impurtants e s'orientescha vi da tradiziuns socialas.
Exemplaridad	L'intent da l'instrucziun d'istorgia è quel che las scolaras ed ils scolars survegnan - a maun d'exempels dal passà - per il temp preschent e per il temp futur invistas generalas che surpassan l'exempel concret. Sch'igl exista in rapport cun il temp preschent e cun las scolaras ed ils scolars, alura èn ils exempels tschernids bain.
Lavor da basa	L'instrucziun d'istorgia sa funda sin la lavor cun funtaunas sco basa da nossa savida reconstruida davart il passà e sin l'occupaziun cun preschentaziuns. Ultra da differentas sorts da texts èn impurtantas e didacticamain raschunaivlas spezialmain era materialias illustrativas (p.ex. maletg, fotografia, film, caricatura, charta) e concretas. Cun lavorar cun funtaunas e preschentaziuns emprendan las scolaras ed ils scolars che talas na represchentan betg la vardad istorica, mabain ch'ellas ston vegnir analisadas cun egl critic.
Perspectividad e pluralitad	L'istorgia vegn interpretada en diversas modas e manieras da differentas perspectivass. Questas diversas opticas sin las chausas sa laschan constatar en las funtaunas contemporanas, ma era en preschentaziuns odiernas. Uschia sco ch'i na dat betg in'unica perspectivica, na datti era betg la suletta vardad istorica. Colliada stretgamain cun il princip da la multiperspectividad è la pluralitad. L'instrucziun d'istorgia duai s'occupar da differentas interpretaziuns dals andaments istorics. Ultra da quai sa laschan declarar fatgs istorics mo, sche la cumbinaziun da pliras

raschuns vegn resguardada sco era, sche las consequenzas pussaivlas ed effectivas vegnan tematisadas.

Persunalisaziun e persunificaziun	L'istorgia raquinta da l'agir uman en la pratica sociala. L'istorgia tematisescha perquai dunnas, umens e sche adina pussaivel uffants e giuvenils e dumonda, tge che caracterisescha lur agir, tge che quel effectuescha e co ch'el è integrà en la societad. En il focus vegnan en quest connex midadas e relaziuns dal svilup.
-----------------------------------	---

Infurmaziuns didacticass davart etica, religiuns, cuminanza

Las perspectivas etica, religiuns, cuminanza tegnan quint da la situaziun sociala e da la cumplexitad da l'experienscha da la vita moderna. A questas trais perspectivas èn attribuids ils champs da cumpetenza.

Etica	Sfidas eticas dattan il motiv per reflectar davart experienschas, valurs e normas. La diversitad d'opiniuns e d'ideas sa basa d'ina vart sin experienschas e persvasiuns individualas, da l'autra vart sin tradiziuns e prestaziuns culturalas. Differenzas pon provocar malsegirezzas, sveglian però era dumondas che na pon savens betg vegnir respundidas a moda unifurma u definitiva.
-------	--

Daventar conscient da las atgnas valurs	Cun reflectar davart experienschas fundamentalas e modas d'agir emprendan las scolaras ed ils scolars a daventar conscients da lur ideas davart valurs e normas e da metter quellas en relaziun cun talas d'autras persunas.
---	--

Resguardar la cuntraversitad	Valitaziuns cuntraversas na dattan en quest connex betg mo andit a discussiuns; ellas pon era esser resultats giustifitgads da process d'emprender. Tuttina ston concepts fundamentals da valurs sco justia, libertad, solidaritad, dignitad umana vegnir explitgads dal puntg da vista da situaziuns eticamain pretensiusas ed integrads en il giudicament da talas: Tge è gist e malgist en quest connex? Tgi porta qua la responsabladad e co po quella vegnir surpigliada? Vegnan ils participads respectads u violads en lur dignitad?
------------------------------	---

Tematisar actualitads	Occurrenzas en ils conturns, rapports da medias sco era debattas publicas pon vegnir tematisads tegnend quint dal stgalim.
-----------------------	--

Filosofar - focussar e schlargiar las modas da vesair il mund	<p>Il reflectar po enritgir l'emprender sin mintga stgalim. Metodas dal filosofar gidan a focussar temas: sclerir noziuns, metter en dumonda opiniuns, examinar fatgs, chattar buns motivs, contribuir atgnas experienschas, schlargiar en il dialog las modas da vesair il mund. Occupaziuns analiticas pon vegnir cumplettadas cun metodas creativas e comunicativas.</p> <p>La persuna d'instrucziun instruescha cun sia tenuta betg manipulativa co che discurs averts pon vegnir manads, als quals tut ils uffants pon sa participar, e declera concepts fundamentals e renconuschids da valurs sco justia, libertad, solidaritad, dignitad umana.</p>
---	---

Religiuns	Cun las religiuns inscuntran las scolaras ed ils scolars tradiziuns e visiuns famigliaras ed estras. En la societad n'exista la diversitad religiosa betg mo pervia da las differentas religiuns; anzi, ella sa mussa era en la tenuta individuala e pratica sco era en la distanza envers la religiun.
-----------	---

Respectar la libertad da cretta e da conscienza	<p>L'instrucziun davart religiuns tutga tar l'instrucziun obligatorica da la scola populara. Pia sto ella vegnir concepida uschia ch'ella po vegnir frequentada da las scolaras e dals scolars independentamain da lur appartegnientscha religiosa, ma era sch'els èn senza confessiun, ed ella sto respectar la libertad da cretta e da conscienza en il senn da l'art. 15 da la constituziun federala. En l'instrucziun na dastgan vegnir fatgs nagins acts e ceremonias religiosas ed i na dastga vegnir dada nagina scolaziun d'ina religiun.</p> <p>La basa e la finamira da l'instrucziun èn ina tenuta objectiva ed averta ed</p>
---	--

in'occupaziun betg discriminanta cun religiuns e cun ideologias. Ellas duain vegnir preschentadas a moda nunparziala. Ed ils participants na duain betg vegnir fixads u instrumentalisads cun attribuziuns. Cumparegliaziuns da differentas tradiziuns èn raschunaivlas, sch'ellas porschan pussaivladads da far ina punt a la cultura ed al mund da viver (p.ex. temps da curaisma), mussan colliaziuns (p.ex. di da paus en il giudaisssem e cristianissem sco era en la societad seculara), senza ch'ellas vegnian colliadas cun valitaziuns. In'instrucziun concepida da questa maniera pussibilitescha a tut las scolaras e scolars da sa participar a l'instrucziun, independentamain da lur appartegnientscha u distanza da tradiziuns e persvasiuns religiosas.

<p>Betg instrumentalisar scolaras e scolars</p>	<p>Pervia da lur derivanza, experientscha e svilup chattan las scolaras ed ils scolars different access a l'emprender davart las religiuns. I sto vegnir fatg atenziun che las singulas scolaras ed ils singuls scolars na vegnian betg instrumentalisads u surdumandads cun stuair per exempel represchentar u declerar sco experts la religiun, a la quala els appartegnan eventualmain. Quai ch'è enconuschent, famigliar u natiral per ils ins, po esser per ils auters straun, curius e nunchapibel.</p> <p>Il pratitgar acts e ceremonias religiosas n'ha nagina plazza en l'instrucziun. L'educaziun religiosa è chausa da las persunas cun la pussanza dals geniturs e da las communitads religiosas.</p>
<p>Perscrutar la cultura</p>	<p>L'access al mund da las religiuns duai vegnir mussà a las scolaras ed als scolars en ina moda che tegna quint dal stgalim sco che quai vegn pretendì da l'ambient, dals conturns socials e dals orizonts globals. Las religiuns sa mussan en fastizs culturals, en la diversidad da praticas religiosas, en visiuns religiosas ed en lur effects en la societad.</p> <p>Enconuschientschas da basa da tradiziuns e valurs cristianas n'èn betg mo impurtantas per scolaras e scolars cun ina socialisaziun cristiana, mabain gist era per tals senza u cun autras appartegnientschas religiosas per s'orientar cumpetentamain en la cultura e societad.</p>
<p>Metter il focus sin inscunter e dialog</p>	<p>En l'instrucziun na stat en il focus betg mo mintgamai l'atgna vista dal mund, mabain era la chapientscha envers autras tradiziuns e persvasiuns. Er quel che na las parta betg, las sto respectar en ina societad democratica. Uschia gida l'instrucziun ad obtegnair la libertad da religiun. Viver ensemen cun umans da differentas tradiziuns vul dir d'als inscuntrar cun interess e cun avertadad. Avis ch'èn liants per las persunas</p> <p>La persuna d'instrucziun è conscianta da ses agen orizont ideologic e mussa a las scolaras ed als scolars a moda transparenta e cun ina tenuta interessada e plain respect a far exploraziuns ed inscunters.</p>
<p>Cuminanza</p>	<p>Las scolaras ed ils scolars vegnan dumandads da concepì lur vita e lur convivenza. La scola sco tala è tant il lieu, nua che experientschas en quest connex vegnan fatgas, sco era il champ, nua che quai po vegnir exercità. Dumondas da la vita èn sfidas per mintga singula persuna e per la vita en la cuminanza. Sut l'aspect da l'individualisaziun e pluralisaziun da la societad vegn era in'orientaziun en dumondas da la vita pli impurtanta.</p> <p>Sin mintga stgalim datti adina puspè occasiuns ed eveniments per tematisar e per tractar dumondas da la vita. La vita en scola porscha l'ocasiun da far experientschas d'autonomia ed independenza sco era da contribuir cun iniziativa e responsabladad sia part per la cuminanza.</p>
<p>Respectar la sfera privata</p>	<p>L'occupaziun en scola cun dumondas da la vita ed aspects da la concepziun da la vita premetta che la sfera privata (individì, famiglia) vegnia respectada. Las scolaras ed ils scolars duain pudair preschentar atgnas experientschas e persvasiuns en l'instrucziun, ma els na dastgan betg vegnir obligads da far quai. La persuna d'instrucziun moderescha reflexiun e barat, intermediatescha infurmaziuns relevantas e lascha participar las scolaras ed ils scolars ad activitads da la classa ed a la vita en scola.</p>

Infurmaziuns davart la structura ed il cuntegn

L'emprim vegnan dadas infurmaziuns davart la structura ed il cuntegn che valan per tut il champ "natira, uman e societad" (1. fin 3. ciclus). Alura vegnan preschentadas infurmaziuns specificas per ils roms en il 3. ciclus.

Natira, uman e societad (1. fin 3. ciclus)

Champs da cumpetenzza e cumpetenzas vegnan furmads sin basa da puntgs da vista dal tema e dal cuntegn e colliads cun modas specificas da pensar, da lavurar e d'agir.

Champs da cumpetenzza en il 1. e 2. ciclus

Il 1. e 2. ciclus è dividids en dusesch champs da cumpetenzza. Ils champs da cumpetenzza 1, 4, 5, 7, 10 ed 11 s'orienteschan vi da dumondas fundamentalas che pertutgan nus sco umans u noss ambient social, cultural e natiral. En quests champs da cumpetenzza è colliadas pliras perspectivas tematicas ina cun l'autra. Ils champs da cumpetenzza 2, 3, 6, 8, 9 e 12 tractan ideas, concepts e temas fundamentals or da las perspectivas tematicas dal rom. Quests champs da cumpetenzza s'orienteschan pli fitg vi dal rom respectivamain vi da la disciplina, sco che quai è il cas tar ils champs da cumpetenzza en il 3. ciclus.

Transiziun dal 1./2. al 3. ciclus

En il 3. ciclus vegni cuntinuà a sviluppar las cumpetenzas dal 1. e 2. ciclus en ils quatter champs "natira e tecnica" (NT), "economia, lavur e tegnairchasa" (ELT), "spazis, temps e societads" (STS) ed "etica, religiuns, cuminanza" (ERC), ed ellas vegnan differenziadas pli fitg. En ils plans d'instrucziun dals singuls roms vegn quai illustrà cun renviaments a la fin dal svilup da las cumpetenzas en il 1. e 2. ciclus respectivamain al cumenzament dal svilup da las cumpetenzas en il 3. ciclus. En la colonna d'amez da la tabella 1 vegn mussada la cuntinuaziun dals champs da cumpetenzza dal 1. e 2. ciclus en il 3. ciclus.

Tabella 1: Champs da cumpetenzza natira, uman e societad e midadas dal 1./2. ciclus al 3. ciclus

Champs da cumpetenzza 1./2. ciclus	Midada a	Champs da cumpetenzza dal 3. ciclus
1. Identitad, corp, sanadad - s'enconuscher ed avair quità da sasez	NT 7 ELT 4 ERC 5	<p>Natira e tecnica (NT):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. chapir la natira e l'impurtanza da las ciencias naturalas e da la tecnica 2. analizar e producir materias 3. perscrutar reacziuns chemicas 4. analizar e ponderar las transformaziuns da l'energia 5. examinar fenomens mecanics ed electricics 6. perscrutar senns e signals 7. chapir funcziuns dal corp 8. analizar la reproducziun ed il svilup 9. explorar sistems ecologics <p>Economia, lavur e tegnairechasa (ELT):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. explorar ils munds da producziun e da lavur 2. chapir ils martgads ed il commerzi - reflectar davart ils daners 3. concepir il consum 4. nutriment e sanadad - chapir ils connexs ed agir a moda reflectada 5. far il tegnairechasa e concepir la convivenza <p>Spazis, temps e societads (STS):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. examinar las basas naturalas da la terra 2. caracterisar modas da viver e spazis da viver 3. analizar las relaziuns uman-ambient 4. s'orientar en spazis 5. chapir la Svizra cun sias tradiziuns e midadas 6. declerar cuntinuitads e midadas da l'istorgia mundiala 7. analizar e duvrar la cultura da l'istorgia 8. chapir la democrazia ed ils dretgs umans e s'engaschar per tals <p>Etica, religiuns, cuminanza (ERC):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. reflectar davart experientschas fundamentalas existenzialas 2. declerar valurs e normas e responsar decisziuns 3. enconuscher fastizs e l'influenza da religiuns en la cultura ed en la societad 4. sa fatschentar cun religiuns e cun vistas dal mund 5. jau e la collectividat - concepir la vita e la convivenza
2. Explorar e mantegnair animals, plantas e spazis da viver	NT 8, 9 STS 1, 3	
3. Describer, examinar e duvrar materias, energia e moviments	NT 2, 3, 4 STS 1	
4. Perscrutar e declerar fenomens da la natira viva e morta	NT 6 STS 1	
5. Perscrutar, giuditgar ed applitgar svilups technics e realisaziuns	NT 1, 5	
6. Lavur, producziun e consum - s'occupar da situaziuns respectivas	ELT 1, 2, 3	
7. Perscrutar e cumparegliar modas da viver e spazis da viver d'umans	STS 2 ERC 5 ELT 2	
8. Umans tiran a niz spazis - s'orientar e gidar a concepir	STS 2, 3, 4	
9. Chapir il temp, la durada e la midada - distinguer l'istorgia ed istorgias	STS 5, 6, 7	
10. Cuminanza e societad - concepir la convivenza e s'engaschar	STS 3 ERC 5	
11. Explorar e reflectar davart experientschas fundamentalas, valurs e normas	ERC 1, 2	
12. Scuntrar religiuns e vistas dal mund	ERC 3, 4	

Svilup da las cumpetenzas e logicas da progressiun

Il svilup da las cumpetenzas sa drizza tenor l'idea da la successiun d'emprander. Questa successiun d'emprander n'è betg adina structurada en stgalims regulars, mabain observa differentas logicas da progressiun. Las pussaivladads èn:

- il cuntegn respectivamain la moda da pensar, da lavurar u d'agir daventa adina pli difficila e cumplexa: p.ex. dal proceder da l'identificaziun e

	<p>descripziun da caracteristicas en in spazi da viver a l'analisa e structuraziun da connexs;</p> <ul style="list-style-type: none"> • l'amplezza e la quantitas s'augmentan: p.ex. d'infurmaziuns u da proceduras che ston vegnir exequidas; • la profunditad, la precisiun e la differenziaziun crescha: p.ex. cun duvrar las noziuns correspundentas, cun in raquintar a moda structurada; • la generalisaziun e l'abstracziun daventan pli grondas: p.ex. dal percepir e da l'identifitgar in fenomen a l'enconuschientscha da regularitads, da quai ch'è vischin, famigliar, singular a quai ch'è ester, lontan, general; • differentas perspectivias: da l'agen puntg da vista a la contemplaziun or da differentas perspectivias respectivamain ad ina midada da la perspectiva; • autonomia ed independenza creschenta: da l'emprender instrui fermamain a l'emprender che daventa adina pli autonom e che vegn responsà ed organisà sez adina pli ferm. <p>Las descripziuns dals stgalims che vegnan attribuidas ad ina cumpetenzza pon cuntegnair differentas logicas da progressiun.</p>
Cuntegns obligatorics ed exempels	<p>En las descripziuns dals stgalims da cumpetenzza vegnan duvradas precisaziuns. Quellas èn da leger sco suonda: In'enumeraziun da cuntegns ch'è designada cun il simbol vul dir ch'ils cuntegns enumerads stoppian vegnir elavurads obligatoricamain. Sch'i vegn duvrà p.ex., vul quai dir ch'ils cuntegns enumerads sajan ina schelta che serva a l'illustraziun. Las personas d'instrucziun pon tscherner ils exempels u elavurar auters cuntegns. (Guardar era Survista.)</p>
Mancanza da cumpetenzas da basa e da puncts d'orientaziun	<p>Per svilups specifics da cumpetenzas n'èn fixadas naginas cumpetenzas da basa. En connex cun quests svilups na vegni betg premiss che las scolaras ed ils scolars stoppian cuntanscher in tschert stgalim da cumpetenzza en il ciclus respectiv. Ma els duain survegnir la pussaivladad da lavurar vi dals stgalims da cumpetenzza che tutgan tar l'incumbensa dal ciclus respectiv.</p> <p>Per svilups specifics da cumpetenzas n'èn fixads nagins puncts d'orientaziun. Quai è adina là il cas, nua ch'igl è difficil da fixar in termin precis per sviluppar stgalims da cumpetenzza.</p>
Stgalims da cumpetenzza vids en il 1. ciclus	<p>Sch'in stgalim al cumenzament d'in svilup da cumpetenzas è vid, vul quai dir ch'i na vegnia betg cumenzà a lavurar vi da questa cumpetenzza al cumenzament dal 1. ciclus.</p>
Puncts d'orientaziun en in stgalim da cumpetenzza vid	<p>In punct d'orientaziun en in stgalim da cumpetenzza vid vul dir ch'i vegnia cumenzà a lavurar vi dals stgalims da cumpetenzza a partir da la mesadad dal ciclus respectiv.</p>
Activitads	<p>Las quatter activitads - percepir il mund, s'occupar dal mund, s'orientar en il mund, agir en il mund - n'èn betg adina separablas cleramain en il process concret d'emprender, ma van ina en l'autra ed èn colliadas ina cun l'autra. Qua resultan connexs raschunaivels e per part dependenzas tranter differentas activitads. Premissa per l'orientaziun è p.ex. da perscrutar infurmaziuns a moda adequata u analizar e estructurar fatgs correspundents. La successiun tar la cumpilaziun da las activitads na correspunda betg ad in'ierarchia u ad in proceder prescrit per las elavurar e promover en l'instrucziun.</p>
Glista da las modas da pensar, da lavurar e d'agir	<p>La cumpilaziun da las modas da pensar, da lavurar e d'agir en la tabella 2 serva a chapir meglier las activitads. Ella n'è betg cumpletta e definitiva. Ella po gidar a planisar l'instrucziun ed a formular lezias e pensums adattads.</p>

Tabella 2: Modas da pensar, da lavurar e d'agir natira, uman e societad

	Modas da pensar, da lavurar e d'agir	Explicaziuns
Percepir il mund	vegnir a savair/ far l'experientscha	scuntrar, viver, sa smirvegliar, tschertgar; giudair l'effect d'insatge; sviluppar interess e mir- veglia
	contemplar	guardar fenomens sut puntgs da vista
	observar	persequitar midadas resp. andaments tenor puntgs da vista
	identifitgar	s'imaginar insatge, chapir, rechattar
	describer	discurrer d'insatge, formular, numnar, skizzar, preschentar, mussar, dissegнар, dumbrar, enumerar
S'occupar dal mund	dumandar ²	tschentar dumondas, far dumondas scientificas
	supponer	formular tesas resp. ipotesas
	explorar	tschertgar improntas, fastizs, caracteristicas vi da l'original u en la cuntrada; eruir u scuvrir; rimnar; registrar, relevar, cartar datas
	explorar	lavorar ludicamain vi d'in problem; empruvar, experimentar, elavurar, scuvrir
	laborar	far experiments tenor instrucziun, en spezial per empender ad enconuscher andaments e metodas; experimentar u pruvar
	perscrutar ²	planisar, realisar ed evaluar examinaziuns, en spezial per chattar connexs a maun/cun agid da dumondas; verifitgar, controllar
	experimentar	ir tras process da perscrutaziun, en spezial per chattar connexs causals: tschentar dumondas – formular ipotesas – planisar, realisar ed evaluar experiments – preschentar resultats e reflectar davart tals; perscrutar
	s'infurmar ²	retschertgar, interrogar, s'infurmar; s'occupar d'infurmaziuns da maletgs, texts, chartas, tabellas, diagrams e graficas: chattar, rimnar, leger, elavurar, evaluar
	documentar	rapportar, skizzar, nudar, protocollar, dissegнар, describer, resumar; t.a. far rapports, proto- cols, texts, skizzas, tabellas, cartas, diagrams, graficas, legendas
S'orientar en il mund	classifitgar ²	ordinar chaussas rimnadas, exploradas, resultats, infurmaziuns tenor puntgs da vista; siste- matisar, attribuir, identifitgar, categorisar, localisar, cumpilar
	cumparegliar	differenziar, confruntar, armonisar, examinar
	denominar	tschertgar nums e noziuns per chaussas, caracteristicas; designar, segnar, localisar, caracte- risar
	structurar ²	metter en relaziun; metter en in context, sistematisar, colliar
	modellar ²	pensar en models, far analogias; deducir regularitads; generalisar
	raquintar	rapportar a moda coerenta, metter en ina successiun e sclerir per sasez en quest connex chaussas, situaziuns
	declarar	precisar e sclerir per sasez fatgs a maun d'ulteriuras infurmaziuns ed exempels; explitgar, declarar, commentar; chapir la struttura, il cuntegn d'ina chaussa; generalisar – individualisar
	analisar	verifitgar, falsifitgar, interpretar, confermar, concluder, motivar, declarar
	valitar ²	exprimer si'atgna chapientscha; prender posiziun; giuditgar, valitar, argumentar
	giuditgar ²	sa furmar in'atgna opiniun, valitar, far ina prognosa
Agir en il mund	reflectar	contemplar a moda critica, reflectar davart insatge, filosofar, ponderar, metter en dumonda; contemplar chaussas e situaziuns da differentas perspectivias, prender in'otra perspectiva; resguardar, observar
	communitgar ²	communitgar, preschentar, scriber ina brev/charta, scriber in artitgel da gasetta, ina contri- buziun da blog; scriber in discurs; far in referat, salvar in discurs; concepir in fegl sgulant, in placat
	barattar ²	negoziar, discutir; formular agens giavischs, entrar sin auters giavischs; far ina intervista; dar in feedback
	sviluppar ²	generar ideas; tschertgar soluziuns; skizzar, planisar, inventar, sviluppar ideas, construir, concepir
	realisar ²	applitgar, producir, utilizar, realisar, preparar, transmetter
S'engaschar	s'engaschar	sa metter en per insatge, sa far valair, cooperar; stimar, respectar; prender part, prender res- guard; sa cunfinar, sa decider, surpigliar responsabladad

² Activitads da las cumpetenzas fundamentalas per las ciencias naturalas (standards da furmaziun naziunals)

Natira e tecnica (3. ciclus)

Champs da cumpetenzza

Natira e tecnica cumpiglia las ciencias natirals classicas fisica, chemia e biologia sco era in sector interdisciplinar che tracta oravant tut las applicaziuns tecnicas da las ciencias natirals e lur influenza reciproca sin il mund da viver. Correspondentamain èn concepids ils champs da cumpetenzza: ultra da las cumpetenzas interdisciplinaras da las ciencias natirals che descrivan la natira da questas ciencias e las modas da lavurar tenor lur princips tecnicos, èn formuladas cumpetenzas per sviluppar abilitads ed inschigns che han da far mo cun las singulas disciplinas. En il svilup da las cumpetenzas che han da far cun natira e tecnica sa reflectescha pia che las ciencias natirals vegnan contempladas sco unitad cun blers puncts cuminaivels che vegnan tractads principalmain a moda interdisciplinara, senza laschar or d'egl il specific da las singulas disciplinas.

Connexs cun auters champs e roms

Da natira e tecnica datti differents connexs cun economia, lavur e tegnairechasa (sistems ecologics, metabolissem), spazis, temps e societads (sistems ecologics, materias primas, energia) ed etica, religiuns, cuminanza (sanadad, sexualitad, vistas ed interpretaziuns dal mund). Ultra da quai datti era connexs cun la matematica (preschentar unitads da mesira, interpretar datas en diagrams) cun l'art textil e tecnic (utilisaziun, giudicament e discussiun d'enconuschientschas tecnic-scientificas per construcziuns tecnicas) e cun la musica (acustica). En las descripciuns dals stgalims da natira e tecnica èn cuntegnidas mo las parts specificas per NT, uschia ch'i na dat naginas duplicitads. Ils lieus correspondents èn munids cun renviaments.

Economia, lavur e tegnairechasa (3. ciclus)

Cun la noziun "economia, lavur e tegnairechasa" vegn il cuntegn dal rom vertent "economia da chasa" amplifitgà per las perspectivs "economia" e "lavur". Ils champs da cumpetenzza s'orienteschan vi da las exigenzas e sfidas da la moda da viver ordinaria e gidan uschia a dumagnar quella.

Umans prestan lavur pajada e lavur gratuita. Sco persunas cun in'activitad da gudogn èn els integrads en differents munds da lavur e da professiun e gudognan daners. Els èn dumandads da garantir per sasezs e per auters la regeneraziun fisica e psichica en il mintgadi privat. Uschia è la lavur in factur central tant per l'economia sco era per il tegnairechasa. Las scolaras ed ils scolars percorschan che la moda da viver ordinaria n'è betg restrenschilda al lavurar en il tegnairechasa, ma è colliada en ina moda e maniera multifara cun auters secturs da la vita. Els s'occupan dals fatgs che umans prendan decisiuns sin martgads, ch'els fan il tegnairechasa cun meds finanziaus limitads e ch'els pondereschan en quest connex il niz, ils custs e las ristgas. Els realiseschan ch'il dastgar decider sezs bleras chaussas signifitga in augment da la responsabladad e che mintga uman è dumandà da coordinar la concepziun da ses mintgadi cun las resursas materialas, culturalas, persunalas e socialas ch'èn disponiblas individualmain.

Champs da cumpetenzza

En il plan d'instrucziun d'economia, lavur e tegnairechasa èn questas ponderaziuns vegnidas integradas en ils suandants tschintg champs da cumpetenzza:

Il champ da cumpetenzza *explorar ils munds da producziun e da lavur* (ELT 1) tematisescha l'impurtanza da la lavur, da las exigenzas per l'uman ch'èn colliadas cun quai e la producziun da rauba e da servetschs. En il champ da cumpetenzza *chapisar ils martgads ed il commerzi - reflectar davart ils daners* (ELT 2) stattan en il center ils princips da l'economia da martgà, l'impurtanza dal commerzi e l'ir enturn cun daners. Il champ da cumpetenzza *concepir il consum* (ELT 3) tracta las influenzas, las consequenzas dal consum sco era decisiuns da consum. Il champ da cumpetenzza *nutriment e sanadad - chapisar ils connexs ed agir a moda reflectada* (ELT 4) tematisescha il nutriment e la preparaziun da mangiativa, entant ch'en il champ da cumpetenzza *far il tegnairechasa e concepir la convivenza* (ELT 5) èn integrads aspects e

sfidas da la concepziun dal mintgadi.

Infurmaziuns davart l'orientaziun professiunala e sociala

Il champ da cumpetenza *explorar ils munds da producziun e da lavur* dal champ "economia, lavur e tegnairchasa" cuntegna duas cumpetenzas che furman ina basa impurtanta per il process da furmaziun e tscherna da professiun. Las scolaras ed ils scolars s'occupan da l'impurtanza individuala e sociala da la lavur sco era da las exigenzas e libertads concepziunals en munds da lavur. Las cumpetenzas vegnan svilupadas en l'instrucziun dal champ economia, lavur e tegnairchasa. Ina coordinaziun da la persuna d'instrucziun che instruescha economia, lavur e tegnairchasa e da las persunas d'instrucziun che accumpognan il process individual da furmaziun e tscherna da professiun dals giuvenils è necessaria. (Guardar era il plan d'instrucziun dal modul orientaziun professiunala.)

Connexs cun auters champs e roms

Ils connexs cun natura e tecnica (sistems ecologics, metabolissem), cun spazis, temps e societads (materias primas, commerzi, producziun, midadas da munds da lavur) e cun etica, religiuns, cuminanza (modas da viver, convivenza) èn munids cun renviaments correspundents. Cunvegns interdisciplinaras faciliteschan la collavuraziun ed enritgeschan l'instrucziun.

Spazis, temps e societads (3. ciclus)

Geografia ed istorgia èn unids da nov en il champ "spazis, temps e societads". Las perspectivas respectivas èn enumeradas mintgamai en agens champs da cumpetenza. Nua che quai è pussaivel vegnan fatgs connexs tranter las perspectivas territorias e las perspectivas temporalas. Per sclerir quels puncts, nua che las perspectivas han eventualmain parts cuminaivlas vegn - suenter il plan d'instrucziun dals singuls roms - preschentà in **exempel da planisaziun**.

Champs da cumpetenza

Ils champs da cumpetenza geografics èn structurads uschia che l'emprim champ da cumpetenza cuntegna ils aspects da la geografia natirala ed il segund champ da cumpetenza ils accents da la geografia umana. En il terz champ da cumpetenza vegnan unidas las relaziuns tranter l'uman e l'ambient ch'èn centralas per l'instrucziun da geografia. Il focus dals emprims trais champs da cumpetenza vegn mess pia plitgusch sin aspects tematics. Il quart champ da cumpetenza descriva ils quatter aspects da l'orientaziun en il spazi. Questas cumpetenzas ston vegnir integradas - en il senn d'elements interdisciplinars - en mintga champ tematic resp. vegnir attribuidas a mintga auter champ da cumpetenza. Perquai na cuntegna il champ da cumpetenza era nagins puncts d'orientaziun.

Ils champs da cumpetenza istorics mussan la structuraziun usitada tenor istorgia svizra, istorgia mundiala, furmaziun politica e cultura d'istorgia. Il champ da cumpetenza tar l'istorgia svizra è structurà tenor pussanza, economia e cultura, quel da l'istorgia mundiala tenor la cronologia. En il champ da cumpetenza tar la cultura d'istorgia vegnan mintgamai mussadas differentas pussaivladads e vias, co che savida istorica po vegnir intermediada ed enconuschientschas istoricas pon vegnir acquistadas. Tar la furmaziun politica stattan en il center ils concepts da basa "democrazia" e "dretgs umans".

Champs tematics

Ils emprims trais champs da cumpetenza geografics vegnan per regla unids en l'instrucziun a champs tematics. D'ina vart vul quai dir ch'i vegn lavurà pliras giadas vi d'ina cumpetenza, da l'autra vart cumpiglia in champ tematic pliras cumpetenzas era da differentes champs da cumpetenza.

Perquai che l'orientaziun en il temp furma ina basa centrala per il pensar istoric, vegn la tscherna dals temas dals champs da cumpetenza per l'istorgia svizra, per l'istorgia mundiala e per la furmaziun politica fatga en emprima lingua tenor il princip da l'urden cronologic. Parallelain e sco complettaziun latiers vegnan pussibilitadas cumparegliaziuns che sclereschan la sincronicitad da quai che na capita betg il medem mument sco princip structural da l'istorgia. En il champ da cumpetenza *analisar e duvrar la cultura da l'istorgia* na vegn per regla betg tschernì in

agen tema, mabain las cumpetenzas fixadas qua vegnan svilupadas ed elavuradas tar quels temas dals auters champs da cumpetenza che sa porschan gist per quai. Quai rinforza l'orientaziun en il mund da viver da l'instrucziun.

Connexs cun auters champs e roms

Ord da la perspectiva geografica èsi pussaivel da far numerus connexs cun natira e tecnica (sistems ecologics, materias primas, energia), cun economia, lavur e tegnairchasa (materias primas, geografia economica, commerzi, producziun) e cun etica, religiuns, cuminanza (modas da viver, culturas). Or da la perspectiva istorica resultan - ultra d'auters roms - oravant tut puncts cuminaivels cun etica, religiuns, cuminanza (tematisaziun da tradiziuns, relaziuns da vita e modas da viver; occupaziun cun valurs, normas e vistas dal mund) e cun economia, lavur e tegnairchasa (midadas economicas, la vita da mintga di d'umans en differentas epocas).

Etica, religiuns, cuminanza (3. ciclus)

Las trais perspectivas etica, religiuns, cuminanza èn ina part integrala da differentes champs da cumpetenza e ston vegnir tractadas da maniera equivalenta en l'instrucziun.

Champs da cumpetenza

Las cumpetenzas concernent la perspectiva *etica* èn prendidas si en ERC 1 ed ERC 2. Furmaziun includa spazis per far atgnas reflexiuns e per il liber barat davart la vita e la moda da manar la vita. Reflexiun etica po tematisar ed enritgir temas da tut ils roms. Orizont e metodas da la filosofia gidan a sclerir ed appropundar dumondas e problems.

En ils champs da cumpetenza ERC 3 ed ERC 4 vegn preschentada la perspectiva *religiuns* cun las cumpetenzas correspondentas. Sco en il 1. e 2. ciclus ston religiuns era vegnir tractadas en il 3. ciclus a moda betg enciclopedica. Elements da las religiuns vegnan perscrutads a moda exemplarica cun lur origins, en lur contexts cun il mund da viver u en connex cun dumondas e debattas socialas. La repartiziun sin cristianissem, giudaisssem, islam, hinduissem, budissem e autras religiuns n'è betg determinada. L'orizont da las grondas religiuns dal mund sco era la cuntrada religiosa actuala da la Svizra ston en mintga cas vegnir tematisads en il decurs dal 3. ciclus. Il cristianissem en sia diversitad confessiunala ed individuala sto vegnir resguardà commensuradamain cun teorias ed ideas fundamentalas, cun sia istorgia e cun sias influenzas culturalas.

La differenziaziun da cretta e savida è ina dumonda centrala da la furmaziun per la cultura dal vest. La cumpetenza d'ir enturn cun ella na vul betg dir da la schlier definitivamain, mabain da resguardar la tensiun tranter cretta e savida sco in fatg che ha in'impurtanza fundamentala culturala per la chapientscha da scienza e religiun. Enconuschientscha da las religiuns po gidar a resguardar questa midada da la perspectiva.

Il champ da cumpetenza ERC 5 tematisescha la perspectiva *cuminanza*. Cun sias cumpetenzas socioculturalas sto quest champ da cumpetenza pertutgar las scolaras ed ils scolars e la classa. Perquai èsi evident che la lavur en quest champ da cumpetenza è chausa da la persuna d'instrucziun da classa.

Connexs cun auters champs e roms

Dumondas eticas resultan en tut ils roms (e secturs da la vita) e pretendan ina lavur interdisciplinara.

Dumondas da tradiziuns, da relaziuns e modas da viver han da far oravant tut cun ils champs "spazis, temps e societads" ed "economia, lavur e tegnairchasa", ma era cun "chant e musica", "art ed activitads expressivas" e "linguas". Temas socioculturalas pertutgan era cumpetenzas e cuntegns dals champs "economia, lavur e tegnairchasa" (p.ex. convivenza, furmas da viver, stils da viver) e "natira e tecnica" (sanadad, sexualitad, vistas ed interpretaziuns dal mund) sco era dal champ "linguas" (communicaziun).